

Francišek de Paula Hladnik.

(Spisal *Ź. Benkovič.*)

Ti mladini učenik, ovčar
Bil si in ilirskih rož vrtnar.

Hladniku: *Drag. Dežman.*

I.

Francišek de Paula Hladnik se je porodil v Idriji dné 29. sušca leta 1773. Oče Matija je bil neimovit rudniški čuvaj; mati mu je bila Doroteja, rojena Reven. Dovoršivši doma ljudsko šolo, je vstopil s pomočjo raznih dobrotnikov v ljubljansko gimnazijo. L. 1789. je prestopil iz gimnazije, ki je imela tedaj le šest razredov, v tako imenovano modroslovje ali sedmo šolo; kjer so mu bili med drugimi profesorji: razjezuvit Anton Gruber za matematiko, Wilde za modroslovje in zgodovino, Schaller za fiziko.

Kot dijak je izkusil trpko usodo večine slovenskega dijaštva, boreč se za vsakdanji kruh. Stradanje in preveliki duševni naporji so mu nakopali bolezen, katera ga je trla njega žive dni. Ni imel sicer darú, da bi hitro razumel vsako stvar, a odlikoval ga je velikansk spomin, s katerim je trajno ohranil vse znanje, katero si je nabavil. Že na dijaku se je pokazal njegov tih in miren značaj in veselje do vede.

Najboljši dobrotnik in mentor mu je bil Nikolaj Merk, posestnik gradú Zduš pri

Kamniku. Hladnik je kot domači učitelj njegovim otrokom vse počitnice preživel pri njem na deželi. Ko bi ne našel tega očetovsko skrbnega moža, ki je odgojitelja svojih otrok res cenil in ljubil in zato tudi potrpel z njegovim včasih neprikupnim značajem, bil bi se Hladnik najbrže izgubil ali vsaj to bi ne bil postal, kar je bil pozneje.

Leta 1791. je dovršil tudi modroslovski dve leti. Uprav to leto se je razšlo jožefinsko centralno semenišče v Gradcu, kamor so morali dotlej zahajati tudi bogoslovci ljubljanske škofije, in Ljubljana je dobila lastno duhovsko semenišče. Hladnik je iz lastnega nagiba postal bogoslovec. Profesorji so mu bili: Jurij Grossauer za cerkveno pravo in zgodovino, Jožef Martin Koben za stari zakon, Janez Tretter za dogmatiko in dr. Jožef Hänle za moralo: vsi trdi jansenisti, pristni gojenci iste dobe. Hladnik je

Francišek de Paula Hladnik.

bil njih zvesti učenec. Baval se je mnogo s Kantovo filozofijo in ostal nje verni pristaš svoje žive dni. Razven tega je studiral francoščino in grščino, ki mu je bila najljubša. Na počitnice je hodil k baronu Žigi in Karolu Zoisu. Zakaj ni več zahajal k Merku, ni znano. Je-li Merk pustil Hladnika ali Hladnik Merka? Vsekako je to neka senca na značaju mladega moža.

Oba barona sta v znanstvenem pogledu blagodejno vplivala na vedoželjnega, a sicer nepristopnega bogoslovca. Znano je, da se je baron Žiga Zois mnogo bavil z mineralogijo in si dopisoval o tem predmetu z najslavnejšimi mineralogi svoje dobe. Z mnogimi troški si je nabavil veliko rudninsko zbirko, katero hrani kranjski deželni muzej. S petrefakti, katere je našel zlasti v bohinjskih planinah, dal je geognostom zaželeni ključ, s katerim se je rešilo marsikako težavno vprašanje o strukturi alpskega gorovja. Njemu v čast je postavil Klapproth tako imenovan „Zoisit“. Baron Karol Zois pa je bil proslul botanik. O zaslugah njegovih za poznavanje rastlinstva pričata po njem nazvani cvetlici „Campanula Zoisii“ in „Viola Zoisii“, hčerki julskih planin. V krogu teh mož se je Hladniku vzbudilo prvo zanimanje za prirodoslovne studije.

O njegovem življenju v semenišču so mu dali profesorji spričevalo: „Sein sittliches Betragen war männlich, bescheiden und in jeder Beziehung der besten Empfehlungen würdig.“ Zaradi mladoletnosti koncem četrtega leta ni bil še posvečen v mašnika. Ker je bilo uprav tedaj razpisano mesto skriptorja v licealni knjižnici, poprosil je zanje Hladnik in je tudi dobil, čeprav je bil šele 22 let star. Neznatno skriptorsko letno plačo so mu povišali s tem, da so mu naklonili tudi službo pisarja pri naučnih sejah, kjer je imel vsak dan po jedno uro posla. Ob enem se je obvezal, da bo tedaj, kadar bi obolel kak profesor na gimnaziji, začasno on nadomestoval njegov nauk.

Preteklo je skoro leto dnij po dovršenih bogoslovskih studijah, da je bilo Hladniku podeljeno mašniško posvečevanje. Iz vsega postopanja njegovega in iz raznih dopisov smemo sklepati, da tedaj ni čutil pravega poklica za ta stan. A ker med tem časom ni dobil primerne službe, dal se je dné 19. rožnika l. 1796. posvetiti v mašnika.

Ko so ga hoteli poslati kot kapelana v dušno pastirstvo, se je vsem uprl. Dné 9. kimovca mu je nadškofijski ordinarijat ljubljanski resno ukazal, da mora biti do konca

istega meseca kot kapelan na Brdu pri Podpeči. A prejemši dekret je takoj naznanil, da ne more iti v dušno pastirstvo, ker čuti hude bolečine v prsih in revmatizem; sploh pa da upa v kratkem biti imenovan učiteljem četrtega razreda na ljubljanski normalki. Dné 24. kimovca mu je nadškofijsstvo še strožje ukazalo, da mora brez vsakega izgovora slušati voljo svojih predstojnikov in brez odloga odriniti na Brdo. A Hladnik le ni šel. Teden dnij pozneje je poslal ordinarijatu zdravniško spričevalo, ki potrjuje bolehnost njegovo, češ da boleha na pljučih („phtysi tuberculosa pulmonali ex haereditate parentum sibi innata“), in sam se je izjavil odločno, da se zaradi telesne konstitucije ne smatra sposobnega za dušno pastirstvo. Kdo ve, kaj bi nadškofijsstvo storilo z upornim Hladnikom, če bi ga uprav tedaj ne bil rešil odlok cesarske vlade, s katerim je bil imenovan učiteljem na ljubljanski normalki.

Kot učitelj je mnogo čital poleg Kantove filozofije tudi nekatere francoske enciklopediste. A kakor se uvidi iz pisem njegovih prijateljev, delala mu je filozofija precēj velike težave. Zanja ni bil ustvarjen.

Spomladi l. 1800. je bil imenovan izrednim učiteljem na tedanji ljubljanski preparandiji in po smrti Antona Muliča (1802) je postal nje ravnatelj, kakor pravi dekret, zaradi svoje znanstvene naobrazbe in pridnosti. Poučeval je duhovne in svetne učitelje v pedagogiki.

Ker se mu modroslovske studije niso ugodno sponašale, vrgel se je s tem večjim veseljem na prirodoznanstvo, zlasti na rastlinstvo. Nekdaj je v spremstvu pesnika Valentina Vodnika potoval v botanično svrhu po Koroškem. V Celovcu sta obiskala bivšega ljubljanskega profesorja razjezuvita bar. Fr. Wulfena, slovečega naravoslovca. Sprejel ju je jako prijazno in kazal veliko zanimanje za kranjske razmere. Ko pa ju je odpustil, izjavil se je baje nekemu: „Aus dem Einen kann was Tüchtiges werden, ich meine, aus Hladnik!“¹⁾ Na to sodbo, katere pa ne moremo prav

¹⁾ Mittheil. des hist. Vereins f. Krain, 1849, 73.

srečne imenovati, je brez dvoma največ uplivalo to, da je bil Hladnik z Wulfenom vred goreč gojitelj — „scientiae amabilis“, botanike!

Poslej sta si mnogo dopisovala do leta 1805., ko je Wulfen umrl star 77 let. Hladnik mu je pošiljal za herbarij razne kranjske cvetlice, katere je Wulfen pred kakimi 40 leti sam nabiral križem kranjske dežele, a so mu med tem že precěj strohnele. Wulfen je bil mlademu naravoslovcu pravi mentor; pri njem in po njem je dobil ogromno svojo botaniško znanje. Zois ga je na to znanost le opozoril.

Leta 1807. dné 12. svečana je postal Hladnik prefekt na ljubljanski gimnaziji. Poučeval je grščino in naravoslovje. Ko so Francozi zasedli deželo, izgubil je naslov „prefekt“ in bil imenovan profesorjem naravoslovja na „centralni šoli“ v Ljubljani, dné 8. listopada l. 1810. z letno plačo 1500 frankov. Francoska vlada mu ni ugajala, a zadovoljil se je s tem, da ga je pustila v njegovem poslu. Po odhodu Francozov mu je avstrijska vlada zopet poverila profesuro za zgodovino, botaniko in mineralogijo. Postal je tudi začasni prefekt gimnazijski, a leta 1815. dné 15. svečana je bil stalno umeščen. Vlada mu je izrekla priznanje, da je šolo po zopetni okupaciji avstrijski tako hitro spravil v pravi tir, in da je ljubljansko gimnazijo toliko dvignil, da se more meriti skoro z najboljšimi šolami v Avstriji. Kot tovariše je imel med drugimi Zupana, Kalistra, Dolarja; le pesnik Vodnik je bil nemilostno odslovljen. Za velike zasluge v šoli in botaniškem znanstvu je cesar Francišek I. leta 1818. podelil Hladniku veliko zlato svetinjo.

Ko je leta 1821. dné 20. prosinca deželni guvernér kranjski grof Auersperg sprožil misel, naj se ustanovi v Ljubljani deželni muzej, bil je Hladnik jeden prvih in najbolj gorečih pospeševalcev te ideje, katera se je pa v dejanje premenila šele leta 1831. dné 4. vinotoka, ko je bil muzej otvorjen.

Po Hladnikovem naporu se je leta 1810. priredil v Ljubljani botaniški vrt, kateremu je bil nadzornik do l. 1834. Pozneje ga je znatno razširil. Šolske počitnice je porabil

največ za botaniška pota. Zadnja leta ga je spremljal Andrej Fleischmann, vrtnar v botaniškem vrtu.

Slaboten in bolehen svoje žive dni je Hladnik zlasti po l. 1820. telesno zeló omagal; zlasti oči so mu opešale. L. 1822. je prosil za vpokojenje, pa se mu ni dovolilo. Trudil se je poslej do zadnjega. Po 40 letnem službovanju je stopil l. 1836. v stalni pokoj. Pa že nekaj tednov pozneje je izgubil pogled. Ko je samo še z levim očesom nekoliko videl, pisal je imenik svojega herbarija z raznimi opombami. Ko je popolnoma oslepel, nadaljeval je to trudapolno delo s pomočjo nekaterih pisalcev in čitateljev in tako sestavil tudi phanerogamski in cryptogamski oddelek. Dokončavši to delo se je od sveta duševno in telesno do cela poslovil. „Storil sem zase in za svoje potomstvo, kar je bilo v mojih skromnih močeh, sedaj moram pa tudi na večnost misliti“, tako je dejal. Vsak dan mu je kak čitatelj čital odlomek iz nabožne knjige in on je to premišljeval. A poleg tega si je dal še vedno kaj čitati tudi iz naravoslovnih del.

Po dolgem bolehanju je umrl za otrpenjem pljuč dné 25. listopada leta 1844. v 72. letu svoje dobe.

II.

Hladnik je ostal do sive starosti prav isti, kakoršen je bil že kot dijak in bogoslovec. Miren, tih, neumorno delaven, samostojno misleč, a pri vsem tem vendar-le odkritosrčno ponižen mož. Govoril je zeló malo celó z najboljšimi tovariši svojimi. In če je sploh govoril, občeval je o svojem predmetu. O kakih javnih odnošajih, o politiki in osebnih stvareh ni rad poslušal, še manj pa o tem razpravljal. Šola in „scientia amabilis“ — botanika: to mu je bil cel svet! Neki prijatelj njegov, ki ga je pač dobro poznal, voščil mu je leta 1807. za novo leto med drugim tako-le:

In dieser geistig-botanischen Flur

Soll oft Dir Freundschaft begegnen!

Wir können in ihrer Gesellschaft nur

Die schöne Natur

Und unser Dasein segnen.

Ja! ohne der Grazien heiliges Drei,
 Und ohne des Herzens Geschenke
 Ist alles Uebrige, was es auch sei,
 Nur Lumperei, —
 Nicht wert, dass man dessen gedenke!

Wahr, bester Freund! wahr bleibt der Satz:
 „Sunt cetera cuncta vana.“
 Das fühl' ich eben so gut hier in Graz,
 Mein lieber Schatz,
 Wie Du auf Deiner Polana.“

S tega stališča moramo presoati Hladnika kot učitelja, učenjaka in tudi kot duhovnika.

Da je bil Hladnik rojen šolnik, pokazal je že v svoji mladosti. Priznati moramo, da je bil kot učitelj in vzgojitelj popolno na svojem mestu. Pri vsi vnanji nepriljudnosti ga je dičila vendar neka dobrotna ljubeznivost in nenavadna ravnodušnost, katera ga je ohranila mirnega v vseh okolišnih. Njegova graja se je navadno glasila: „Ta in ta ni tak, kakoršen bi moral biti!“ Slučajne hibe mladine ga niso nikoli zbegale, in ker je prav umel svoje stališče, zato tudi nobenemu ni zaupal. V tem je šel celó predaleč, a zle posledice nezaupnosti je trpel le sam. Nekdo pravi o njem: „Zdi se mi, da si je postavil kot prvi smoter spoznati sebe in čuvati sam nad seboj, da se mu kaj človeškega ne pripeti. Pa tudi svojo okolico, s katero je bil v zvezi, je opazoval in preišljal. V tem teženju ga poznamo kot pristnega botanika. Kakor v proučevanju rastlin nobenega, niti najmanjšega znaka ni prezrl, temveč je vse ocenil, tako je postopal tudi presojujoč ljudi. Nobena poteza mu ni odšla; in če koga ni spoznal jasno, preiskaval je dalje. To je bilo morda vzrok, da so mu nekateri očitali radovednost, katera pa se s takim značajem nikakor ne strinja.“

Ker je za naravoslovje ves gorel, ume se, da je svoj predmet zanimivo in z veseljem predaval ter znal učence za svojo stvar navdušiti. Njegovi gojenci so se ga hvaležno spominjali še v poznih letih kot očetovsko dobrega, a trdega učitelja.

Kot učenjak je zaslovel Hladnik kmalu izven kranjskih mej, zlasti med Nemci. Sloveči botaniki so drug drugega nanj opozo-

rili. Dopisovali so mu n. pr. prof. Bernhardi v Erfurtu, dr. Nik. Tomaž Host, osebni zdravnik cesarja Franciška I., dr. Fr. Wilde, vodja filozofskih studij na Dunaju, dvorni svétnik pl. Reichenbach v Draždanih, feldzeugmeister baron Ludovik pl. Welden na Dunaju, dr. I. Perleb v Freiburgu, Wulfen, Koch i. dr. Ž njimi je zamenjaval rastline za herbarije. Opozoril jih je tudi na nekatere cvetke, ki poprej niso bile znane. Iz hvaležnosti za zasluge so možje, kapacitete v botaniki, po Hladniku nazvali deset rastlin. Host mu je prisodil tri: *Gentiana Hladnikii*, *Scabiosa Hladnikii* in *Salix Hladnikiana*; Reichenbach mu jih je dal pet: *Asterocephalus Hladnikianus*, *Chaerophyllum Hladnikianum*, *Ribes Hladnikii*, *Viola Hladnikii* in *Hladnikia pastinacifolia*; Koch je po njem nazval neko cvetko: *Hladnikia golacensis*, in Biatzovsky je neko drugo imenoval po Scopoliju in Hladniku: *Scopolina Hladnikiana*.

Hladnik sam pa je krstil devet rastlin s sledečimi imeni: *Poa carniolica*, *Aconitum album*, *Ribes Scopoli*, *Sorbus Tommassinii*, *Chaerophyllum myrrhifolium*, *Chaerophyllum silvestre carniolicum*, *Pastinaca Fleischmannii*, *Scabiosa Fleischmannii integrifolia* in *Scabiosa Fleischmannii heterophylla*.¹⁾

Razna inozemska naravoslovna društva so imenovala Hladnika častnim, oziroma dopisujočim članom. In le ti dopisi njegovi, ktere je pošiljal ven iz domovine, so se ohranili; žal, da svojega obsežnega in temeljitega prirodoslovnega znanja ni položil na papir. Sicer so se našli po njem nekateri zvezki v rokopisu; a to so neznatne malenkosti največ še iz njegovih dijaških in bogoslovskih let in nekoliko tudi beleške, ktere je rabil pri svojih predavanjih kot profesor.²⁾ Šele na stara leta je sestavil popoln

¹⁾ Fleischmann: Uebersicht der Flora Krain's. 1844.

²⁾ Njegovi rokopisi so: a) iz dijaških in bogoslovskih let: Katechetik, 1 Bd., Methodik für Rechenkunst, Naturkunde etc., 1 Bd., Religionsschriften (Predigten, Asketik), Christenthum (Geschichte und Begründung der kirchlichen Macht); — b) iz poznejše dobe: Literarische Collectanea 1802—1804, 6 Bd., Anatomie der Pflanzen, 1 Bd., Mineralogie

imenik svojih herbarijev, po katerem je posnel Andrej Fleischmann, njegov učenec in vrtnar na botaničnem vrtu, svoj spis o kranjski flori.¹⁾ Mnogo je sodeloval Hladnik pri velikem delu Hostovem: „Flora austriaca“ in Reichenbachovem: „Flora Germaniae“ ter še pri nekaterih drugih sličnih spisih. Inozemski pisatelji se našega rojaka priznalno in hvaležno spominjajo v uvodih svojih del.

Poseben večak je bil Hladnik v poznavanju različnih vrb (*salix*). Nad dvajset let se je bavil zlasti z njimi in nabral veliko zbirko. Njegove beležke je porabil Host, ki je napisal o tej tvarini l. 1828. dva krasna zvezka „Host *Salix*“.

Čeprav je Hladnik le studiral in rastline nabiral in ni potomcem skoro nič napisal, vendar ga smemo šteti med najbolj zaslužne slovenske može iste dobe. Po njem je zaslovelo, če ne „slovensko“, pa vsaj „kranjsko“ ime med tujimi učenjaki; on je odkril prirodno lepoto in bogastvo kranjske zemlje ter prvi znanstveno uredil veličastno kranjsko floro.

Na Kranjskem so se pred njim bavili s to plemenito znanostjo skoro izključno le tujci. V drugi polovici 18. stoletja sta slovela kot učena botanika zdravnik dr. Ivan Anton Scopoli v Idriji in dr. Baltazar Hacquet v Ljubljani. Malo poprej sta pridno botanizirala ljubljanska jezuita in profesorja baron o. Frančišek Ksaverij Wulfen in baron o. Jožef Erberg, rodom Ljubljančan. Preho-

(francosko), Botanik (latinsko), Anthropologie, Apollodorus, Methodik, 1 Bd., Naturgeschichte, 1 Bd. Vse to je brez cene! Mitth. des hist. Ver. für Krain, 1849, 86.

¹⁾ Naslov knjigi se glasi: „Uebersicht der Flora Krain's oder Verzeichniss der im Herzogthume Krain wildwachsenden und allgemein cultivirten, sichtbar blühenden Gewächse sammt Angabe ihrer Standorte mit den neuesten auf den botanischen Excursionen vom Jahre 1819 bis 1845 in Ober-, Unter- und Innerkrain und in einigen angrenzenden Theilen vom Küstenlande, Görz und Kärnten gemachten Entdeckungen vermehrt, und nach den natürlichen Familien geordnet von Andreas Fleischmann, bef. Privatlehrer der Botanik, Kunst- und botanischem Gärtner am k. k. Lyceum zu Laibach, etc. etc. Laibach, 1844. Ign. Al. v. Kleinmayr.“ 8°, 144.

dila sta na svojih botaničnih potih skoro vse kranjske planjave in višave. Spremljal ju je njih gojenec mladi duhovnik grof Žiga Hohenwart.¹⁾ Njegov oče je bil posestnik perovskega gradu pri Kamniku. To je bilo navdušenim naravoslovcem letovišče, in od tod so delali svoje botaniške izlete na razne kraje.²⁾ A vsi ti možje so delali največ za inozemstvo; za domačo deželo so si pridobili zasluge le v toliko, da so opozorili učeni svet na nje prirodno bogastvo in mnoge rastline determinirali³⁾, ki popreje niso imele v botaniki določenih imen.

Hladnik se je poslavil zlasti tudi s tem, da je vse svoje dragocene prirodznanke zbirke izročil novoustanovljenemu deželnemu muzeju ter s tem ustanovi položil močan temelj. Odlikovali so se posebno herbariji, med njimi „Flora carniolica“ in „Flora Germaniae“, katero si je nabavil največ po Reichenbachu. Svoje knjige je zapustil licealni knjižnici. Po Hladnikovem posredovanju se je otela tudi baron Zoisova zapuščina. Rudninske zbirke je kupil deželni muzej za 6000 gld., knjige pa licealna knjižnica za 7000 gld.

Iz vsega tega uvidimo, da ima Hladnik za razvoj rastlinoslovja sploh, zlasti pa na Kranjskem neminljive zasluge. Prevelika skromnost njegova je bila vzrok, da ga Slovenci nikoli še niso dovolj poznali in cenili. No, slave učeni mož tudi nikoli iskal ni! Njemu je bilo dovolj, da se je ob prirodni krasoti in ob svojih zbirkah zabaval in naslajal. On je le delal; slavo pa, katero je zaslužil, uživali so in uživajo drugi, in njegova skromna duša jim jo je brez dvoma rada odstopila!

¹⁾ Grof Žiga Hohenwart se je porodil v gradu Kolovec pri Mengišu leta 1730. in je umrl kot dunajski nadškof l. 1820. Bil je prej tudi jezuit.

²⁾ Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums. Redigirt von Carl Deschmann. Laibach, 1856, 9.

³⁾ Scopoli je krstil 45 rastlin, Wulfen 22, Hacquet jedno, Hladnik devet, Freyer dve, Dolinar dve, Fleischmann štiri. — Scopolijevo ime nosijo tri rastline, Wulfen-ovo tri, Hacquet-ovo dve, Hladnik-ovo deset, Fleischmann-ovo sedem, Zois-ovo dve, Blagay-ovo jedna.

Po njegovi smrti mu je mladi učenec njegov Dragotin Dežman zložil žalostinko, v kateri ga opeva kot učitelja, vzgojitelja in rastlinoslovca. Kot botanika ga slavi s temi-le vrsticami¹⁾:

Kranjskih gôr zaklade prej neznane,
Si na svit za dom, za tujce djal,
Obiskaval gromov gole stane,
Kjer kalj le trudno máha kal;
Trave neskončno množico prebiraš,
In lepôt poljâ biljk ne preziraš,
Ne utruđi te snežnikov prod,
Da zalézeš skal strmečih rod.

Kaj če domovina ti skazati? . . .
Bil v resnici si slovenski sin!
Slave z zlat' mi črkami kovati
Trebá ni, — si stavil sam spomin:
S cvetkami bo tvoje ime češčeno,
Znamnje, vsako pómlad prerójeno,
Bo po teb' nazvanih cvetk izbor,
Tebi v čast, cvetličar kranjskih gôr!

Kako naj sodimo o Hladniku kot duhovniku? — Povedal sem že, kakšna je bila njegova bogoslovska naobrazba in kak začetek duhovske službe. V njem imamo živo sliko, kakšne duhovnike so vzgajala seme-nišča v jožefinski dobi tudi na Slovenskem. Bili so duhovniki, a svojega poklica niso dovolj umevali. Studirali so mnogo; a žal, tudi cerkvi sovražna dela. V duhovnem življenju pa so se nagibali k nekemu sumljivemu misticizmu, ki se je skoro v vsakem izprevrgele z jedne strani v laksizem, z druge pa v neznošno skrupuloznost.

Hladnikov va-se obrnjen, zaprt, nepristopen značaj je bil za tako misterijozno duhovno naobrazbo že po naravi posebno vsprejemljiv, in zato ni čuda, da se je popolno uklonil in postal, reči smem, — žrtev sodobnega potvorjenega verskega duha! Postal je duhovnik, a dušni pastir ni hotel postati. Postal pa je uradnik, birokrat; in pedantičen birokrat je ostal do smrti. Duhovska opravila je zvrševal, v kolikor se je strinjalo to z njegovim uradnim poslovanjem. Vladne določbe je interpretiral z največjo tesnosrčnostjo in jih s skrupulozno vestnostjo izpolnjeval; cerkvene odloke si je tolmačil po

¹⁾ „Novice“, II., 1. 1844., str. 193.

svoje, da ni prišel s prejšnjimi v nasprotje. Zato je bil pri vladi vedno „persona graticissima“.

Ker se mu je grščina posebno omilila, čital je vsako jutro in večer sv. pismo, zlasti psalme v grškem tekstu. Čital je pa tudi najnovejša bogoslovna dela, katera pa so bila uprav v oni dobi dvomljive vrednosti, zlasti francoska, katera je zaradi jezika posebno cenil. Bavil se je največ z prirodoslovnimi deli Schubertovimi, ki reflektujejo na verske resnice.²⁾ Kanta in enciklopediste je na stara leta menda opustil. Tako berilo je mešal vse vprek vkupe in po tem si delal svoje nazore o svetu, o človeku, o življenju itd. Mislimo si lahko, da so bila ta načela zelo zmedena in nepravilna.

Svoje mišljenje je pokazal včasih v pogovoru s kakim prijateljem. Uspeh njegovega 20 letnega proučevanja vrb (salices), dejal je nekoč, je le ta, da je spoznal: vrba in on sta v zelenju, cvetju in usušenju jednaka. Ko je že popolno opešal in uvidel, „da je poslej treba le za dušo skrbeti“, potožil je šaljivo svojemu prijatelju, češ da „metamorfaza ž njim se mora izvršiti, ni drugače“. Take verske refleksije zasledujemo tudi v dopisih.³⁾

Čudno se nam zdi, da je Hladnik v kljub vedni bolehnosti dočakal tako visoko starost in to po tolikih trudih. Ohranil ga je največ njegov temperament, ki se ni dal nikoli spraviti s tira. Bil je mrzel do vsega, gorak le za narodo. Tičal je največ v svoji sobi. Kot prirodoslovec je pač vedel, da je treba spre-

²⁾ Dr. Med. Gotthilf Heinrich Schubert, Professor der Naturgeschichte in Erlangen: *Ahndungen einer allgemeinen Geschichte des Lebens*, 2 Bd. 1806; *Ansichten von der Nachtseite der Naturwissenschaft*, 1808; *Handbuch der Naturgeschichte*, 5 Bd. 1816 do 1822; *Die Urwelt und die Fixsterne*, 1822; *Handbuch der Geognosie*, 1813 etc.

³⁾ L. 1808. je pisal Hladniku prijatelj in botanik: „Divina doctrina in sapam desiit. Beinahe ist die Religion zur Ketzerei geworden, so sehr ist lebendiges Bewusstsein verschwunden . . . können wir Gottes Acker nicht bauen, so lasset uns wenigstens guten Samen ausstreuen, wo wir nur können. Der Herr gibt sein Gedeihen.“

hajati se v svežem zraku; a on na stara leta niti sobe ni dal več zračiti.

Lahko umevamo, zakaj so imeli celó najboljši prijatelji nekak strah pred njim. Bil jim je nekaj nenavadnega, čudak v najvišji meri, s katerim je bilo težko občevati. V prejšnjih letih je bil dober prijatelj Japlju, pesniku Vodniku, Ravnikarju i. dr. Ko pa so ti pomrli ali se preselili, ostal je med duhovniki osamelec — „passer solitarius“.

Pri vsi njegovi vnanji odurnosti pa se kaže iz raznih dopisov, da je znal biti do prijateljev jako vljuden, postrežljiv, včasih celó šaljiv: znak, da je pod ledeno skorjo utripalo vendar-le mehko, gorko srce! Morda, ko bi bil dobil Hladnik pravočasno pravega moža, ki bi ž njim mislil in čutil, ž njim se zanimal za prirodo, ogrel bi se i on tudi na vnanje in začel posegati v javnost, slovstveno delovati v domačem jeziku. A zapuščen od vseh je zapuščal tudi sam sebe in si tako zagrenil sivo starost. Te žalostne

usode pa najbrže sam ni zeló čutil, saj je v tem toku odrastel in prebil celo življenje.

V uteho mu je bil le njegov orjaški spomin, ki v letih ni nič opešal. Ako mu je kdo prinesel kako rastlino, prosil je Hladnik, naj se mu opiše, in takoj je pogodil njeno pravo ime. Čeprav slep je v svoji knjižnici sam znal poiskati si primernih knjig.

O kaki narodni zavesti, po kateri se je odlikovalo tedaj že veliko slovenskih mož, v Hladniku ne najdemo sledú. Bil je kozmopolit in to tudi rad poudaril, češ, da veda vse ljubeznivo v sebe oklepa. Za razvoj in napredek narodne ideje ni kazal nikoli posebnega zanimanja, in to brez dvoma po uplivu tujih učenjakov.

Iz vsega tega smemo sklepati, da je bil Hladnik po značaju in znanju pristni biser, toda neobrušen in neoglajen, ali pa recimo bolje: bil je nesrečno, jednostransko obrušen, in zato v javnosti nikoli ni dosegel tistega ugleda in tiste slave, ki mu je sodila.

Jaropolk.

Pa zakliče Jaropolk:
„Jutri pojdemo na lov.
Pridi medved ali volk,
Konec bodi mu gotov!“

Hlapci, stópite pred mé,
Da poskusim vašo moč!
Zoper volčje ni zobé,
Kogar vržem oberoč.“

Hitro mine hlapce smeh. —
Vrže tega Jaropolk,
Vrže onega po tleh,
Kakor je širok in dolg.

Ali jeden reče koj:
„Lahko tebi, ko si mlad.
Pokrepčan život je tvoj,
Hlapce nas pa tare glad.““

„Urno“, vsklikne gospodar,
„Urno v kuhinjo in klet!
Tam povžijte — vse makar,
Pridite le k meni spet!“

Razidó se vsi namah.
Klet in kuhinjo odpró,
Vse, kar stražil je zapah,
Popijó in pojedó.

Prihité nazaj potem.
Jaropolk jim miren dé:
„Zdaj ustrezeno je vsem,
Zdaj pripravite roké.“

Bližje, bližje! ha, ha, ha!“
Vrže tega Jaropolk,
Vrže onega na tla,
Kakor je širok in dolg.

Ali jeden reče spet:
„Lahko se pregiblješ ti.
Ti si že prebavil jed,
Mi pa smo od nje težki.““

Jeze se zabliska sev
Jaropolku iz oči,
Zagrmi kot ranjen lev,
Bič zagrabi, zavihti . . .

„Molči, godrnjavi pes!
Vi ste zame strgan škit!
Rod je vaš pohabljen ves,
Bodi lačen ali sit.“

Vsaka gane me krepost,
V roki potolaži bič
I priznavana slabost:
Veden le izgovor — nič!“

Anton Medved.